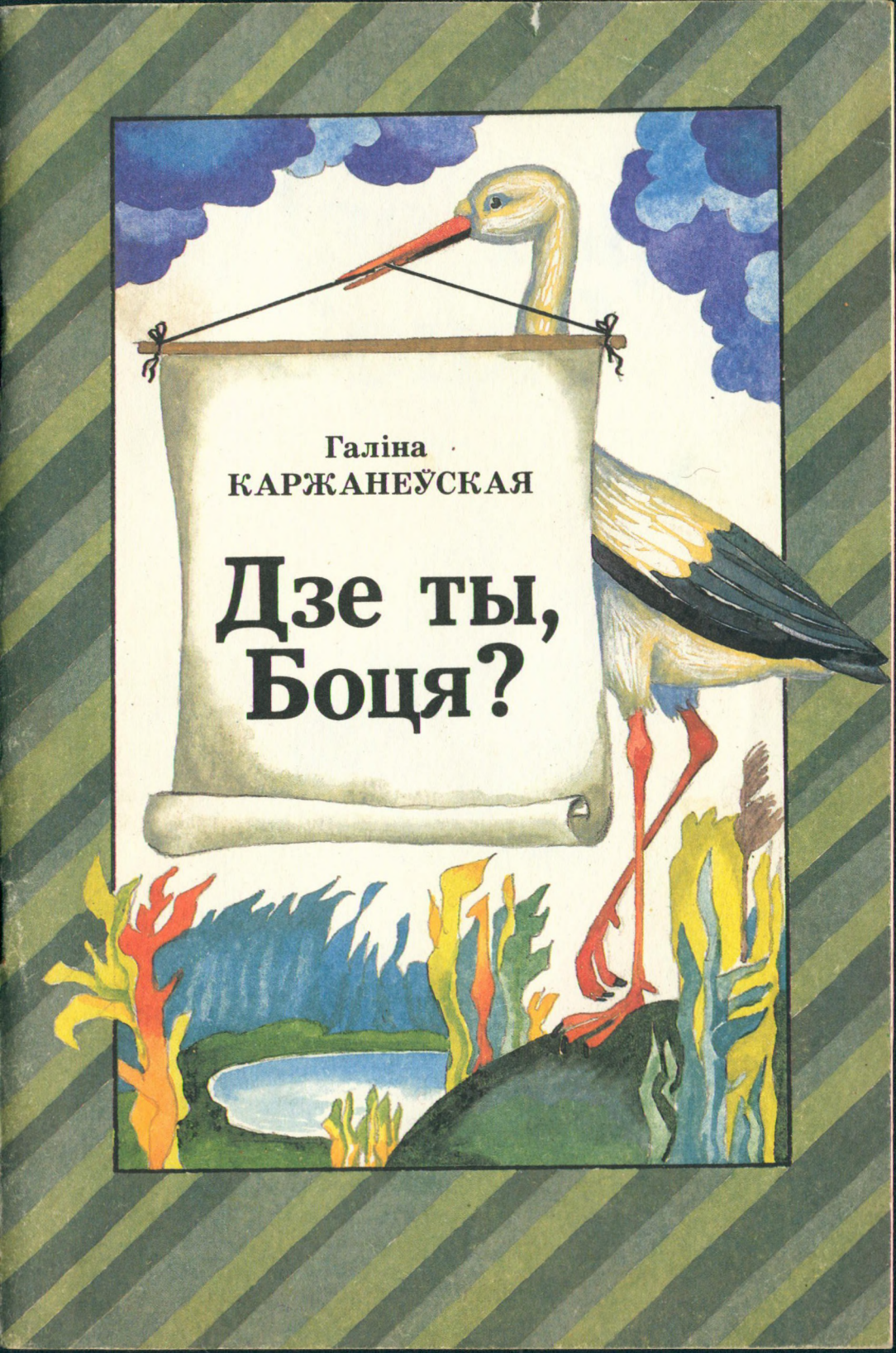

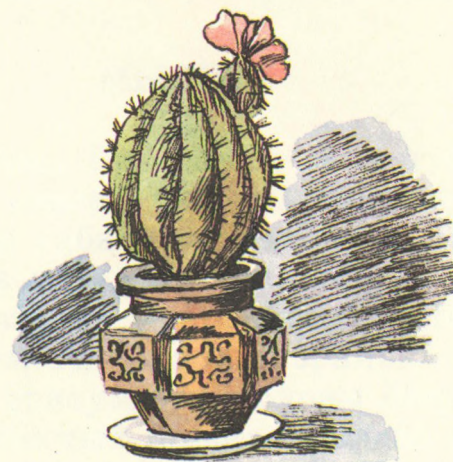
Галіна
КАРЖАНЕЎСКАЯ

Дзе ты, Боця?

Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ

Дзе ты, Боця?

Апавяданні, казкі

Мінск
«Юнацтва»
1993

Мастак П. КАЛІНІН

О том, как много понимает детская душа, о красоте и беззащитности природы, о необходимости беречь всё живое рассказывает эта книга.

4803120201— 011
К 52—93
МЗ07(03)— 93

ISBN 5-7880-0705-4

© Г. Каржанеўская, 1993
© Ілюстрацыі. П. Калінін, 1993

МЫШКА

— Прыбяры. Каб сёння ж іх тут не было,— грозна сказаў бацька, паказваючы на бесклапотную сабачую сямейку, і дадаў: — Толькі гэтага нам і не хапала!

Лёгка сказаць — прыбяры! Шчанюкоў было ажно сем. Адзін з іх, шэранькі і таўсмаценькі, нібы зразумеўшы словы бацькі, падняўся на віхлястых ножках і слаба цяўкнуў яму ўслед.

«Вялікія. Ужо і гаўкаць умеюць», — з бо-лем думаў Сашка. І трэба ж было старой Давыдзісе разам са сваім багаццем трапіць яму на вочы! З каша так даверліва вызіралі карыя блішчастыя вочкі, так жаласна скуголіла, ідучы следам, іх прыблудная маці, што Сашкава сэрца зашчымела, і ён прыняў мужае рашэнне прыгрэць і прытуліць сабачую сям'ю.

Думай цяпер, дзе іх падзець і як ім жыць далей. На дапамогу прыйшоў сусед і сябрук Віцька. Разам яны занеслі сабачанят да чужой пунькі, выкапалі ля сцяны яму і нанасілі туды сена. Уздыхаючы, Сашка доўга глядзеў, як шчанюкі прагна ссалі маці. Тая насцярожана ўздрыгвала пры кожным гуку і раз-пораз павісквала.

Ноччу Сашка амаль не спаў. Ды і як было заснуць? Скуголіла, выла, скардзілася месяцу і людзям на сваю долю бяздомная сучка, і з усяго пасёлка спачувальна гаўкалі прывязаныя сабакі.

Сашкава маці таксама варочалася. Падтрымаўшы спачатку бацьку, яна дакарала цяпер сябе за чэрствасць. «Каб з-за нейкіх сабак перажывала дзіця! Ну, пажылі б яны ў двары... Колькі ім трэба? Не свінні ж. А там параздавалі б».

Назаўтра Сашка з Віцькам пераносілі сабачанят у двор і майстравалі для іх будку. Сашка свяціўся ад шчасця. Ён пяшчотна прыціскаў шчанюкоў да грудзей, гладзіў іх, а таго — шэранькага, таўсмаценькага — цішком нават цмокнуў у пыску. Праз пару тыдняў ён пачаў сабачанят уладкоўваць: сам хадзіў па хатах і назаляўся, упрошваў узяць. А ўжо расхвальваў, дык як на базары! І разумныя яны, і пародзістыя, і двары будуць вартаваць...

І бралі людзі — хто з ахвотай, хто не. Хутка ў будцы засталася адна шэранькая Мышка. Яе Сашка меў намер пакінуць сабе. Што ўжо за кемлівы, ласкавы быў шчанючок!

Прыгрэецца на руках у хлопчыка, сцішыцца і сядзіць — толькі вочкі пабліскваюць. Віцька ў такіх выпадках казаў:

— Привучыш да рук — нязлоснай будзе, гаўкаць развучыцца.

— Не развучыцца, — пярэчыў Сашка. — Зірні, у роце чорна.

Разявяць Мышцы рот і глядзяць: сапраўды чорна. Значыць, калі вырасце, чужога блізка не падпусціць.

Нават бацька, які сварыўся тады-сяды на сына (у школу восенню ісці, а той сабаку з рук не спускае), і ён да Мышкі прывыкаў і трапаў яе часам па загрыўку.

А тут надарылася яшчэ адна радасць: купілі Сашку веласіпед. І не абы-які — «Арлёнак». Хлопчык усё часцей пакідаў Мышку

Думаі цяпер, дзе іх падзець і як ім жыць далей. На дапамогу прыйшоў сусед і сябрук Віцька. Разам яны занеслі сабачанят да чужой пунькі, выкапалі ля сцяны яму і нанасілі туды сена. Уздыхаючы, Сашка доўга глядзеў, як шчанюкі прагна ссалі маці. Тая насцярожана ўздрыгвала пры кожным гуку і раз-пораз павісквала.

Ноччу Сашка амаль не спаў. Ды і як было заснуць? Скуголіла, выла, скардзілася месяцу і людзям на сваю долю бяздомная сучка, і з усяго пасёлка спачувальна гаўкалі прывязаныя сабакі.

Сашкава маці таксама варочалася. Падтрымаўшы спачатку бацьку, яна дакарала цяпер сябе за чэрствасць. «Каб з-за нейкіх сабак перажывала дзіця! Ну, пажылі б яны ў двары... Колькі ім трэба? Не свінні ж. А там параздавалі б».

Назаўтра Сашка з Віцькам пераносілі сабачанят у двор і майстравалі для іх будку. Сашка свяціўся ад шчасця. Ён пяшчотна прыціскаў шчанюкоў да грудзей, гладзіў іх, а таго — шэранькага, таўсмаценькага — цішком нават цмокнуў у пыску. Праз пару тыдняў ён пачаў сабачанят уладкоўваць: сам хадзіў па хатах і назаляўся, упрошваў узяць. А ўжо расхвальваў, дык як на базары! І разумныя яны, і пародзістыя, і двары будуць вартаваць...

І бралі людзі — хто з ахвотай, хто не. Хутка ў будцы засталася адна шэранькая Мышка. Яе Сашка меў намер пакінуць сабе. Што ўжо за кемлівы, ласкавы быў шчанючок!

Прыгрэецца на руках у хлопчыка, сцішыцца і сядзіць — толькі вочкі пабліскваюць. Віцька ў такіх выпадках казаў:

— Привучыш да рук — нязлоснай будзе, гаўкаць развучыцца.

— Не развучыцца, — пярэчыў Сашка. — Зірні, у роце чорна.

Разявяць Мышцы рот і глядзяць: сапраўды чорна. Значыць, калі вырасце, чужога блізка не падпусціць.

Нават бацька, які сварыўся тады-сяды на сына (у школу восенню ісці, а той сабаку з рук не спускае), і ён да Мышкі прывыкаў і трапаў яе часам па загрыўку.

А тут надарылася яшчэ адна радасць: купілі Сашку веласіпед. І не абы-які — «Арлёнак». Хлопчык усё часцей пакідаў Мышку

ў будцы: садзіўся на новенькі веласіпед ды гойсаў пасёлкам. Яна сустракала яго звонкім цяўканнем і спяшала ўладкавацца на руках. А веласіпед, які забіраў у яе сябра, не любіла і нават спрабавала ўкусіць яго за кола. Сашка задаволена смяяўся.

Бяда здарылася знячэўку. Вярнуўшыся з работы, маці заспела сына ў распачы. Згорбіўшыся, той сядзеў на лаўцы і не ўціраў буйных, як гарох, слёз. Аказалася, што, пакуль ён катаўся на веласіпедзе, яго любімую Мышку нехта знёс. Збегла следам за ёй і сучка. Было ясна, што без дзяцей тут не абышлося. Іх шмат апошнім часам круцілася ля двара, і Сашка — вось дурань! — выносіў і паказваў ім сваю гадаванку. Цягаюць недзе, дражняць, кормяць салодкім, а можа, і крыўдзяць. Але ён знойдзе! Ён усё роўна даведаецца, дзе яна, ён з-пад зямлі дастане сваю шэранькую, таўсмаценькую Мышку!

Сашка рашуча шморгнуў носам і падкасаў калошу. Ля плота стаяў і чакаў яго новенькі веласіпед.

НЯСКОНЧАНАЯ КАЗКА

На дом настаўніца задала казку. І не тое каб прачытаць ці перапісаць — прыдумаць самім.

Казка складвалася цяжка і марудна. Бывала, што і за сталом Паўлік заміраў з данесенай да рота лыжкай. Тады маці раздражнялася і гаварыла:

— Паўлік, вярніся на зямлю! І пра што ты ўвесь час думаеш?..

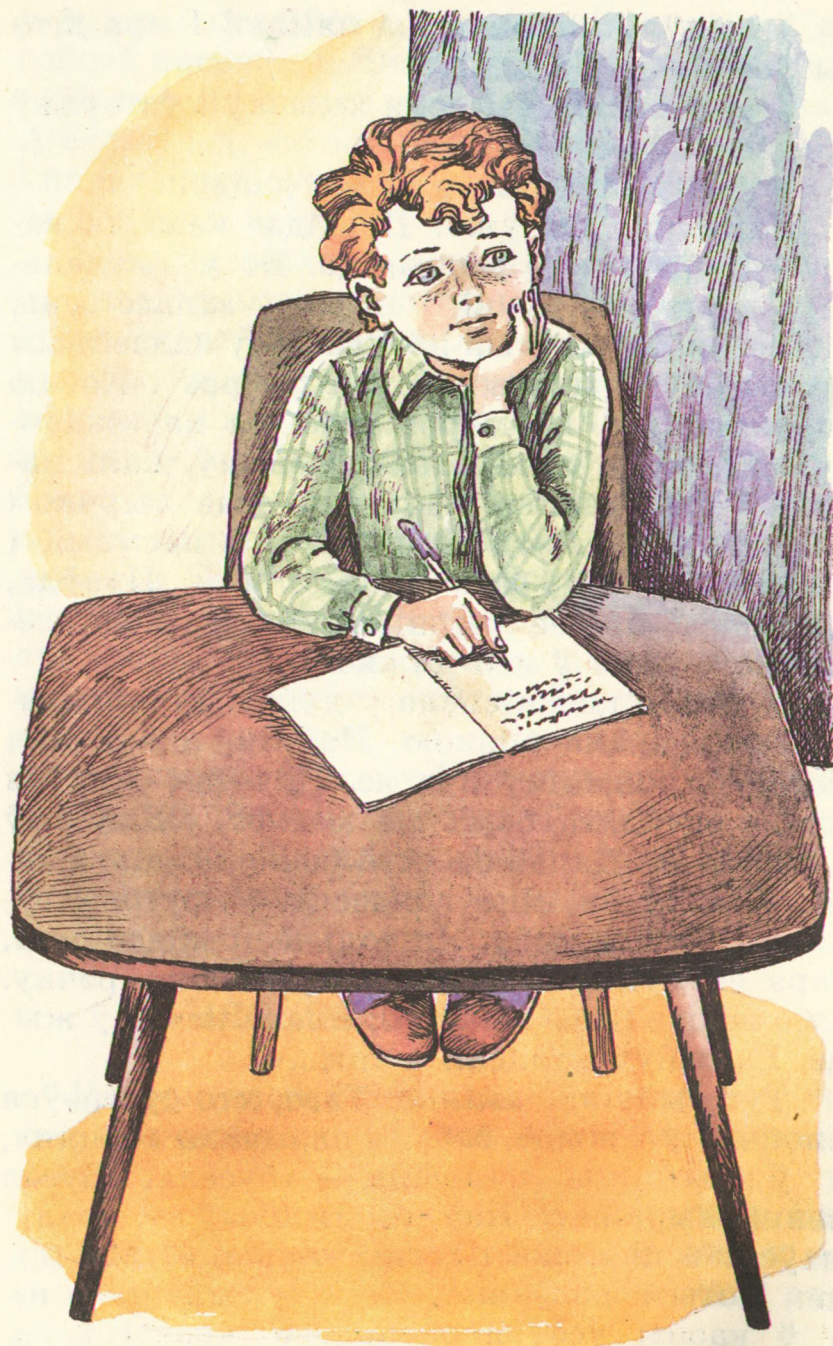
Старэйшы брат Косця хмыкаў і ўстаўляў сваё важнае слова:

— Ён у нас, як маленькі дзядок.

Памаўчаў бы ўжо! Прыйдзе каза да ваза — Паўлік яму ўспомніць. Бо ў «маленькага дзядка» і ручкі, і сціркі ў запасе ёсць, і капеечкі — жоўтыя і белыя — у надзейным месцы заўсёды прыхаваны. Не раз і Косцю перападала — на марожанае ды на «жвачку». Ён у Паўліка нават пазычаў, калі надумаў фарбавацца. Адбяліў свае тырчком паднятыя валасы, ды не ўсе, а пасмамі, і Паўлік дражніў яго паласацікам. Праўда, брата асабліва не падражніш: той ужо ў дзевятым, і рука ў яго цяжкая.

Будучая казка спела ў душы, варушылася і не давала спакою. Паўлік, нават мяч ганяючы, памятаў пра яе. Пачатак склаўся сам, і лепшага быць не магло: «Жыў-быў хлопчык...» Далей заставалася спісваць з сябе. «Любіў ён кіно глядзець, у футбол гуляць і лавіць рыбу. Як толькі прыйдзе лета, бярэ ён вуду, вядзерца і хутчэй на рэчку. Ідзе неяк з рыбалкі і чуе: плача нехта ў жыце. Расхінуў қаласкі, а там...»

Тут выйшла заміна. Таго, хто сустраўся хлопчыку ў жыце, бабуля называла «бацян», а ў чытанцы напісана — «бусел». Бусел лепш, вырашыў Паўлік. Напісаў — і задумаўся: а ці можа птушка плакаць? Мусіць, не. Потым разважыў так: у жыцці — не, а ў казцы ўсё здараецца. У казцы і ка-

чан капусты з гурком размаўляе, і саломінка з вугельчыкам... Іншая справа, што даросламу буслу плакаць сорамна. Хай гэта будзе малы буслік. Лятаць ужо навучыўся, ды крылы яшчэ размаху не набралі.

«...Адхінуў каласкі, а там буслік. Ubачыў ён хлопчыка і спалохаўся.

— Не бойся, буслік, — супакоіў яго хлопчык.

— Я і не баюся, — сказаў буслік і выцер слёзы.

— Цябе пакрыўдзілі? — пытаецца хлопчык.

— Ніхто мяне не крыўдзіў, — сказаў буслік.

— А чаго ты плачаш?

— Есці хачу».

Косця звесіў над братам свае пярэстыя віхры і, вядома, выглядзеў у напісаным недахоп:

— Падбірай словы. А то — «сказаў» ды «сказаў»... Думаць трэба.

Паўлік закрыў далоняй радкі, і Косця, хмыкнуўшы, адышоўся.

— «Ты галодны? — здзівіўся хлопчык. — Хіба ты не ясі зярнят?

— Я не курыца, — прамовіў буслік. — Мая ежа — жабоцькі і рыба.

Хлопчык глянуў на сваё вядзерца, там плавала адна-адзіная плотачка.

— Што ж, вазьмі маю рыбку.

Буслік залез дзюбай у вядзерца і адразу павесялеў. А хлопчык стаў сумным і гаворыць:

— Не пашанцавала мне сёння. Адну рыбку ўсяго спаймаў. Ды нічога. Заўтра злаўлю болей, ды і табе, можа, якая жабка пападзецца.

— Наўрад, — кажа буслік. — Саўсім тут жабак не стала. Тата расказваў, што раней на месцы гэтага поля было вялікае балота. Усім нам ежы хапала — і дарослым і малым.

— Але ж і поле патрэбна, — не згадзіўся хлопчык. — Бачыш, жыта вырасла, людзям хлеб будзе. Хлеб важней, чым жабкі.

— Не, жабкі важней!

— Хлеб!

— Жабкі!..»

Хлопчык зноў задумаўся і пачаў кусаць кончык ручкі. Нецікавая атрымлівалася казка: ні цудаў, ні здарэнняў у ёй... А галоўнае — ён сам забытаўся з гэтай спрэчкай. Выходзіла, што ў хлопчыка з яго казкі свая праўда, а ў бусліка — свая. Канец не атрымліваўся. Можна б было, канечне, падкаціцца да Косці, той бы прыдумаў што-небудзь, у яго па сачыненнях адны пяцёркі. Аднак, уявіўшы, як той хмыкне і заганарыцца, Паўлік перадумаў. Ён здасць казку такой, якой яна напісалася. Хай сабе і без канца.

Позна вечарам, пасля праграмы «Час» прагнаны спаць, Паўлік зразумеў, чаго не хапала казцы. Павінен з'явіцца нехта трэці і памірыць бусліка з хлопчыкам. Але хто? Бабуля? Не, яна вечна ў сваіх градах, прытым у яе баляць ногі, і далёка яна не ходзіць. Бацька? Але ён цяпер працуе ў меліярацыі, сам асушыў нямала балот, і галод-

наму бусліку ён, мусіць, нічога сказаць не зможа.

Ужо тады, калі млявасць агарнула цела і думкі запаволіліся, уявіўся Паўліку дзядок-лесавік. Маленькі такі, смешны, з шапачкай набакір. Надакучыла яму ў сваім лесе ці, можа, пачуў ён гучныя галасы — і тут як тут. Што сказаў дзядок хлопчыку і бусліку — Паўлік не ведае. Ён ужо соладка спаў.

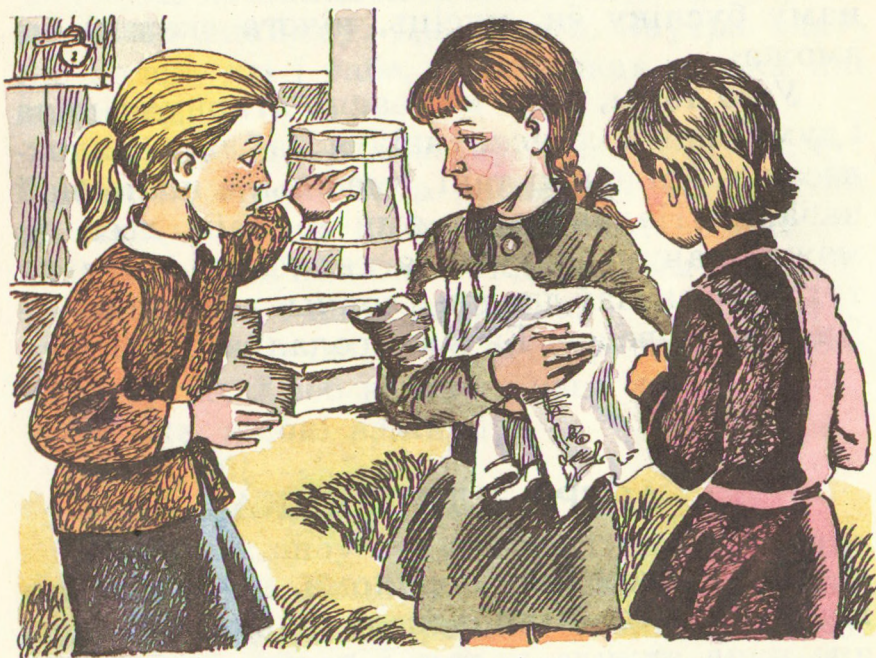
АСТРА ДЛЯ КОЦІКА

Пад кустом бэзу нерухома, на бачку, ляжала кацяня. Юля хацела пагладзіць яго, але рука адчула холад, і дзяўчынцы стала не па сабе. Трошкі падумаўшы, яна збегала дамоў, узяла новенькую маміну хусцінку і захутала ў яе знойдзенага коціка. Прыціснуўшы да грудзей, панесла вёскаю.

Юля зразумела, што кацяня нежывое. Галоўка яго павісла, вочкі былі закрыты. Але коцікаў яна любіла і шкадавала, а гэтага, бедненькага, тым больш. Ён быў белы, з цёмнымі плямкамі на спіне і не вельмі чысты. Такімі звычайна бываюць кацяняты, якіх не вылізваюць языкамі мамы-кошкі.

Па дарозе да Юлі далучыліся сяброўкі — Галя і Света. Яны Юліну ношу ў рукі браць асцерагаліся, але затое спачувалі і давалі карысныя парады.

— Яго яшчэ можна ажывіць, — сказала канапатая Света, мама якой працавала мед-

сястрою. — Я чула, што і людзей нават ажыўляюць.

— Ажывіць? — Думка відавочна Юлі спадабалася. — Але як?

Тым часам яны прыйшлі да крайняй хаты, дзе жыла адзінокая цётка Маня. На крытым ганку, як заўсёды, стаяла балея з дажджавой вадой. На дзвярах вісеў замок.

— А я ведаю, што рабіць, — падала голас Галя і пакратала малочны зуб (ён у яе калываўся). — Трэба апусціць катка ў ваду.

З думкай усе пагадзіліся. Калі блакітную хусцінку раскруцілі і дайшло да справы, усчалася спрэчка. Галя была за тое, каб коціка ў ваду апускаць з галавой. Так ён ажыве хутчэй, даводзіла Галя. Света лічыла, што

галава павінна быць на паверхні — на той выпадак, калі коцік пачне дыхаць. Рашаючае слова было за Юляй. Яна ўжо ўмела чытаць, тое-сёе кеміла і таму рашуча падтрымала Свету. І сапраўды, як ты ажывеш пад вадой?

— Ты, Галечка, — напамніла яна, — сама мінулым летам тапілася ў сажалцы. Ці добра табе там дыхалася?

Так яны Галю перамаглі. Коціка дзяўчынкі трымалі ў вадзе па чарзе. Праходзячы міма, бабка Зося пацікавілася:

— Што гэта вы тут робіце?

І прыгразіла:

— Дасць вам цётка Маня. Яна ў дажджавой вадзе галаву мые.

Пагроза бабкі Зосі на сябровак падзейнічала. Цётка Маня хоць і не злосная, але крыклівая, і як даведаецца — быць непрыемнасцям. Больш за ўсіх спалохалася Света, аж вяснушкі на носе пабялелі.

— Нічога з яе вадой не зробіцца, — супакойвала іх Юля. — Коцік жа беленькі, чысценькі. І прытым мы ж не мыем яго, а толькі акунаем.

— А дзе ты яго знайшла? — пацікавілася Галя.

— Ля Колевай хаты, пад кустом.

— Дык мо гэта іхні коцік? Хай бы самі і ажыўлялі, — заявіла Галя, якой надакучыла ўжо трымаць коціка ў балеі. Тым больш што ён і не думаў ажываць.

— Света-а! — данеслася да дзяўчатак. І яшчэ гучней, патрабавальней:

— Святлана-а-а!

— Мяне мама кліча, — схамянулася Света і выцерла мокрыя рукі аб кофточку. — Я пайшла.

І Света пабегла дахаты.

Галя чамусьці ўздыхнула і пакратала зуб. А потым кажа:

— Давай яго лепей закапаем.

Калі яна прынесла лапату, зноў заспрачаліся: у хусцінцы закопваць ці без? Галя лічыла, што ў хусцінцы коціку будзе цяплей.

— Але ж хусцінка маміна, — напамніла Юля.

Яна магла б дадаць, што гэта татаў падарунак. У мамы была круглая дата — 30 год, і яе ўсе віншавалі.

Месца выбралі пад тым самым бэзам, дзе коціка і знайшлі. Ямку капала Галя (у садзіку яна была вышэйшая і дужэйшая за ўсіх). На дно паклалі травы і лісця. Дзве празрыстыя слязіны выкаціліся з Юліных вачэй, калі коціка нарэшце засыпалі зямлёй. У магілку ўваткнулі дубчык, і Галя павалакла лапату дамоў.

Вечарам Юлі добра такі папала: і за дажавую ваду, і за новенькую хусцінку, і за ўсе вялікія і малыя правіннасці апошніх дзён. І пакуль мама крычала (ну якраз як цётка Маня): «Як ты магла ўзяць у рукі дохлага ката?!», пакуль яна церла і паласкала сваю незадачлівую абноўку, Юля моўчкі плакала і раз-пораз шморгала носам. А назаўтра замест дубчыка ў ледзь прыкметны грудок пад бэзам уторкнула пышную белую астру.

«РАСКАЖЫ ШТО-НЕБУДЗЬ ЦІКАВАЕ...»

Калі Віцьку няма чаго рабіць, ён на-
заляецца бацьку:

— Раскажы што-небудзь цікавае.

Бацька на момант падымае галаву ад кнігі
і спрабуе адбіцца звыклым пытаннем:

— А ўрокі ты вывучыў?

— Вывучыў. Хочаш, пра зубы ўсё табе
раскажу.

Прыродазнаўства было слабым месцам у
Віцькі, па ім пракідаліся тройкі. Але бацька
пра зубы слухаць не захацеў — паверыў на
слова — і зноў паглыбіўся ў чытанне.

— Ну раскажы...— зноў просіць Віцька.

— Што табе расказаць?

— Раскажы, як ты малы быў.

Бацька ўздыхае і адкладвае кнігу.

— Ну што... У ягады хадзілі, у грыбы.
Першымі бралі сыраежкі, потым суніцы, чар-
ніцы, журавіны. Пазней — баравікі. Вішні
абіралі, іх у нас шмат было, пакуль не вы-
мерзлі. А яшчэ мы лазілі па вішні да На-
вуміхі.

— Дык у вас жа сваіх хапала,— здзівіўся
хлопчык.

— Ага. Але свае абрыдзелі. Не паспееш
на выган выйсці, а ўжо бабуля гукае: «Дзеці,
дамоў» — і карзіну ў рукі. Вішні яна вазіла
ў Мінск прадаваць — на Камароўку, а нам
прывозіла сітніку і картовыя штаны.

— Якія штаны? Кратовыя?

— Ды не. Тканіна такая была, корт. Са-
мая просценькая.

Бацька відавочна захапіўся, і цяпер не бы-
ло патрэбы цягнуць яго за язык.

— А ў Цімошыхі, помню, мы рвалі кветкі.
Цвілі яны ў яе ад ранняй вясны да за-
маразкаў, уся вёска ёй зайздросціла. А садзіў
іх стары Цімох. Калі ён насенне раздаваў,
Цімошыха на яго сварылася. А ў Грышчыхі
раслі самыя смачныя боб і гарох. Усё астат-
няе садзіць яна ленавалася.

Тут Віцька перабіў бацьку:

— Ага, сам куды хацеў, туды і лазіў.
А як я на чужой дачы ягадку адшчыкнуў —
хто мяне за вуха цягаў?

— Дык то на дачы,— адмахнуўся баць-
ка.— На дачах нельга. Там усё чужое.

— Я і ў вёсцы летам ні да кога не лажу,
як прыезджаю да бабулі.

— Малайчына, — пахваліў бацька. — Значыць, вы будзеце лепшымі за нас.

Ён ужо акунуўся ва ўспаміны з галавой, і вочы яго сталі далёкімі і трохкі самотнымі. Віцькава сэрца на момант сціснулася — ён і сам не ведаў чаму.

— А рыбу ведаеш, як мы лавілі? Рукамі. Ваду замуціш — і шукаеш у карчах. Плоткі, сліжы пападаліся...

Хлопчык ніколі не бачыў сліжоў, але перапыняць не стаў, стрымаўся.

— Аднойчы Грышка Анюцін замест рыбіны злавіў вадзянога пацук. Як закрычыць ад сполаху! Мабыць, хутчэй выскачыў на бераг, чым пацук назад у ваду боўтуўся.

У Віцькі загарэліся вочы:

— А які ён, вадзяны пацук?

— Як вялікая мыш. Не, як тры мышы, — удакладніў бацька.

Мышэй Віцьку бачыць даводзілася — і на ўласнай дачы, і ў бабулі. Кот Мурзік іх часта лавіў, але не еў, а чамусьці складаў пад палавік, так што хлопчык добра іх разгледзеў.

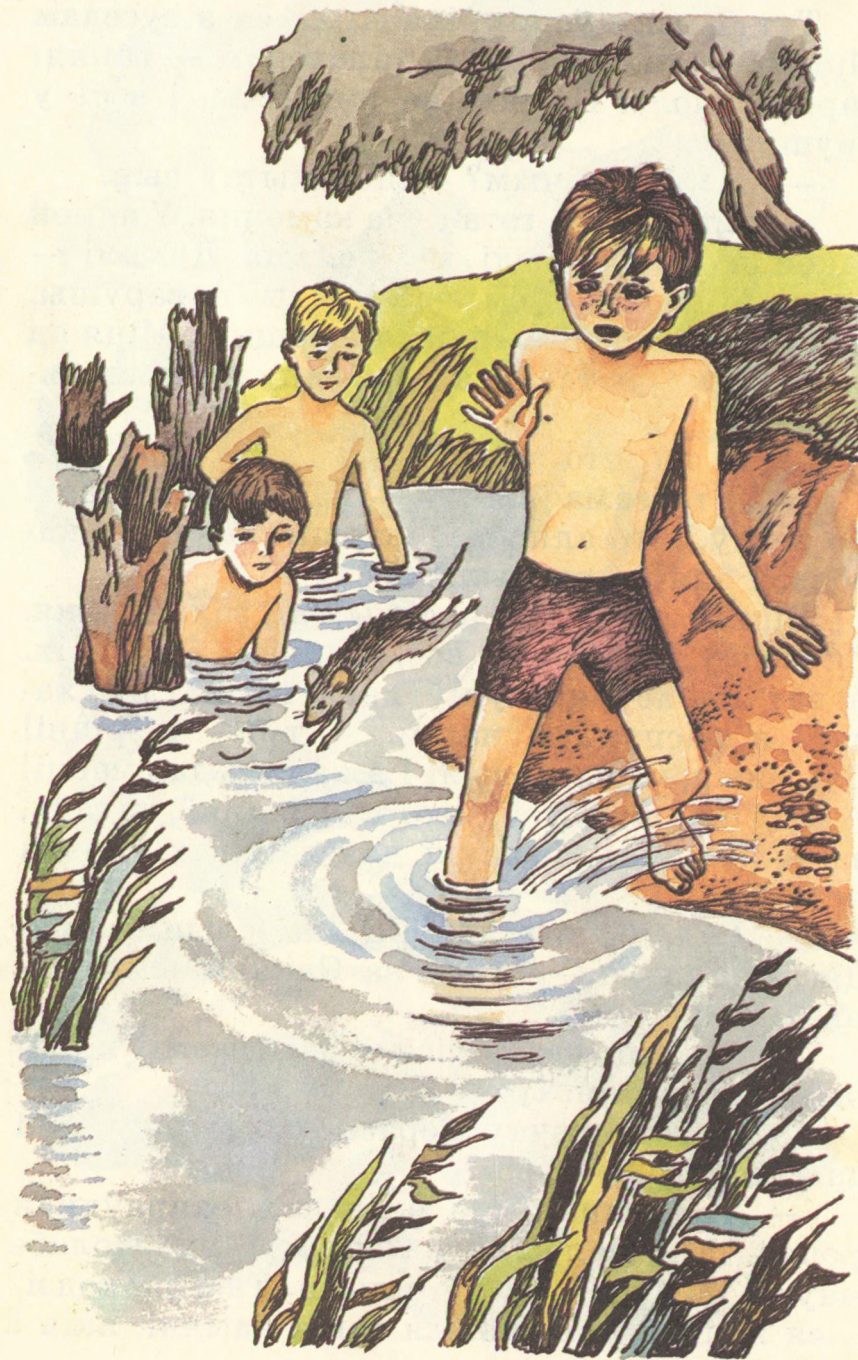
— А жабры ў гэтых пацукоў ёсцака?

— Якія жабры?

— Як жа яны тады ў вадзе жывуць?

— Яны ў вадзе не жывуць, а толькі плаваюць. А можа, і кормяцца, — растлумачыў бацька.

— Цяпер іх, мусіць, няма, — зрабіў вывад Віцька. — Іх па тэлевізары нават не паказваюць.

Тут бацьку ўспомнілася, як ён з суседам Міцем — сталым ужо чалавекам — ганялі кароў у поле. Пасвілі на ржышчы, і вось у крушні...

— У чым, у чым? — перапытаў сын.

— Крушня — гэта куча каменя. У адной такой кучы ўбачылі мы гняздо. Думалі — восы. Міця пугаўём вазьмі ды паварушы. Адтуль вылецелі вялізныя шэршні... Міця ад іх ледзьве ўратаваўся — у капі саломы залез.

— А ты што зрабіў?

— Я таксама ўцякаў — на ўсякі выпадак. Бо ведаў, што аднойчы шэршні пакусалі карову, і тая не выжыла.

Віцька ажно рот раскрыў ад захаплення. Ён ведаў пра пчол, вос, чмялёў, бачыў іх, нават на асу наступіў неяк і тры дні хадзіў з распухлай нагой. А тут — шэршні! Вялізныя, карычневыя! І джаляць да смерці! Аднак ён зразумеў, што і шэршняў, відаць, засталося мала. Інакш чаму пра іх Віцька не чуў?

— Гуляць мы хадзілі на млын, — працягвае бацька. — Стаяў на Сліжанцы вадзяны млын.

У Сліжанцы вадзіліся сліжы, скеміў хлопчык. І засумняваўся:

— Я гэту рэчку пераскочыць магу. Які там мог быць млын?

— Тады яна была шырокая, сапраўдная рэчка. Мы залазілі на кола і па жолабе паўзлі наверх, у нутро млына. Там знаходзіліся жорны — вялізныя такія камяні, якія і

перамолвалі зерне. Іх, помню, знялі, замяніць хацелі, ды так і пакінулі на беразе. Праз гады тры млын разбурылі. Памятаю таксама, як бурылі стары ток. Дасталі шуло — дубовае бярвяно, загнанае ў зямлю, — а адтуль як ліне вада! Крыніца там была. Навумісе ўвесь двор заліло — яна жыла побач. Давай мужыкі закідваць яму пяском ды каменнем...

— А яна дасюль там, пад зямлёю?

— Хто?

— Крыніца тая.

— Яна, пэўна, і цяпер там, толькі пра яе забылі.

Віцьку ўявілася, як глыбока ў глебе, у беспрасветнай цемры жыве ўсімі забытая крынічка. Цячэ па сваіх звільстых патайных ходах, цурчыць, жывіць мо тую самую Сліжанку, якую зараз можна пераскочыць. Зверху ходзяць людзі, і ніхто, ніхто не здагадаецца, што ў яго пад нагамі — чыстая глыбінная вада.

«Можа, і добра, што яе не памятаюць, — падумалася хлопчыку. — Інакш — раскапалі б, забрудзілі. Ды і зусім магла перасохнуць».

— Ты пакажаш мне летам, дзе яна? — спытаў Віцька.

Бацька зірнуў на сына нейкім асаблівым, пацяплелым поглядам і кіўнуў:

— Абавязкова пакажу.

ВУМНІЧКА-РАЗУМНІЧКА

Малая Лерачка падбягала да мамы і звычайна падстаўляла шчаку. Гэта азначала, што зроблена штосьці добрае: пакладзены на месца цацкі, падмецена кухня або памыты за сабой кубак. Мама з усмешкай цалавала румяную, што яблык, шчочку і прыговорвала — таксама па звычцы: «Вумнічка мая, разумнічка...»

Ішлі гады. Лерачка стала цыбатай, ладнай дзяўчынкай, але па-ранейшаму дамагалася ад мамы пацалунку і пахвалы за кожную добрую справу. Нават за пяцёркі, якія яна, першакласніца, зарабляла даволі часта.

Неяк вясной паехала сям'я на дачу. Мама з татам не разгінаючыся даводзілі да ладу агарод — капалі, сеялі, насілі ваду, а Лерачка каталася на веласіпедзе, гладзіла суседскага сабаку ды час ад часу выконвала бацькоўскія даручэнні.

Абед мама з татам збіралі на стол разам, прычым у таты ўсё атрымлівалася спрытней, чым у мамы, а тая раз-пораз бралася за паясніцу і злёжку войкала.

Лерачка, мыючы рукі, з гонарам заявіла:

— Мамачка, я сёння зрабіла 13 работ.

Бацькі пераглянуліся: адкуль так многа?

Дачка пачала пералічваць па пальчыках:

— Тры разы адкруціла кран і тры разы закруціла — ужо 6. Падмяла ганак — аж тры прыступкі, — будзе 9. Памыла 4 ножкі ў табурэткі. Вось вам і 13.

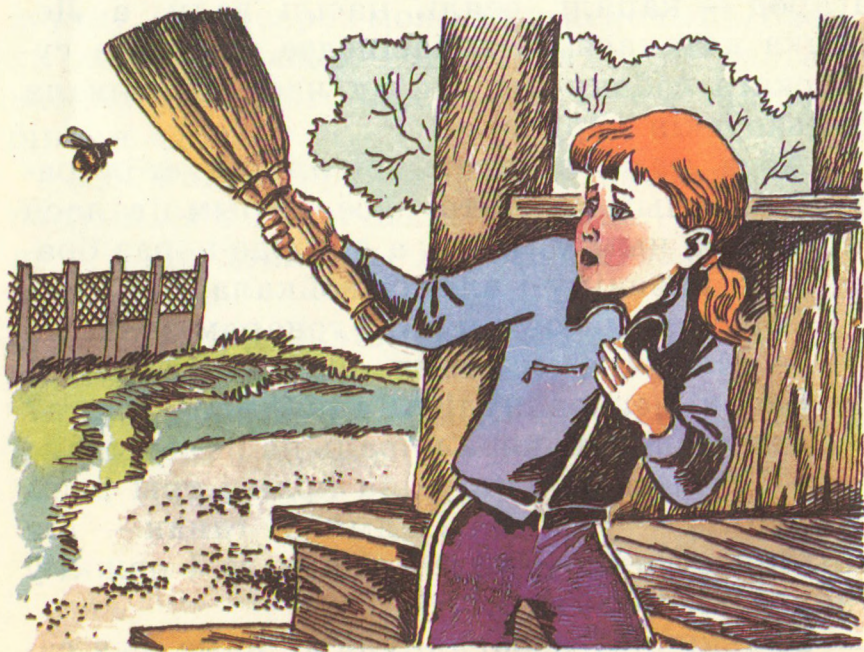
Бацькі зноў пераглянуліся. Маме быў са-

мы час засмяцца і пачаць рытуал удзяч-насці — з пацалункамі і «вумнічкай-разумнічкай», ды яна чамусьці марудзіла. Урэшце засмялася, але не так весела, як звычайна.

Лерачка надзьмула губкі. Курыны булён яна піць і не падумала, толькі курыную ножку абгрызла. Малака, праўда, папіла — з выглядам найвялікшай крыўды — і панесла сабаку костачкі. Але і ён, як назло, не ўзрадаваўся — раўнадушна абнюхаў дарунак і адварнуўся.

Усе, усе сёння наважыліся Лерачку крыўдзіць! А тут яшчэ чмель (ён жыве ў шчыліне каля ўваходных дзвярэй) пачаў незадаволена гудзець ды кружыць над яе галавой.

— Што я табе зрабіла?.. — заверашчала

дзяўчынка і пачала адмахвацца ад чмяля мятлой.

Тата разагнуўся на градзе і кажа:

— Нешта гаспадар разышоўся. (Так ён зваў чмяля.)

І паклікаў дачку:

— Хадзі сюды, ён адчэпіцца.

І мама раздобрылася:

— Хадзі, дачушка, а то каб не ўджаліў.

Да бацькоў Лерачка не пайшла з прынцыпу. Яны яшчэ пашкадуюць, што не ацанілі яе дапамогі, яе старання. 13 работ — і ніводнага пацалунку!

Чмель урэшце адчапіўся, паляцеў па сваіх справах. Дзяўчынка прысела на валун і, кусаючы травінку, пазірала на высокі дачны дах, дзе ляпілі гняздо ластаўкі.

Тата сказаў: «Перакур», уторкнуў у зямлю лапату і падышоў к дачцэ.

— Хочаш, я раскажу табе казку, — прымірэнча сказаў ён. — У адным вулеі жылабыла пчолка. Як і ўсе, вылятала яна штораніцы шукаць узятак. Пералятала з кветкі на кветку, збірала пылок. А вечарам усе яны трымалі адказ перад старэйшай пчалой — маткай.

— Я абляцела за дзень 50 кветак, — пахвалілася адна пчала.

— І я 50, — падхапіла другая.

А трэцяя ўсіх дужа здзівіла:

— А я 500.

Ніхто ёй не паверыў, пчолы заварушыліся, загулі, а сяброўка ім патлумачыла: на кожнай кветцы шмат песцікаў і тычынак.

Пакуль з тычынкі на тычынку перапаўзеш — 500 і атрымліваецца.

Бацька замоўк і запытальна паглядзеў на дачку.

— Ты з пчолкай згодна?

Але тая ўсё кусала травінку і вачэй не паднімала.

Да іх з вядром наблізілася маці.

— Лера, адкруці кран,— сказала яна. (Кран быў далекавата, за хатай.) І хоць дзяўчынку непрыемна ўразіла гэтае нязвыклае, дарослае «Лера», яна ўсхапілася і пабегла адкручваць. А вярнуўшыся, заявіла:

— А я тую пчолку ўсё ж пахваліла б.

— За што? — здзівіўся бацька.

У Лерыных карых вочках заскакалі смяшынкi:

— Яна лепш за ўсіх умела лічыць!

Тата не стрымаўся і пагладзіў дачку па галаве:

— Ты і праўда вумнічка. А цяпер ідзі дапамажы маме паліваць...

«КАКТУСІК МОЙ...»

Калі маці злавалася, голас яе мацнеў і пераходзіў на крык. У Дзімкі ў такіх выпадках рабілася нядобра ў грудзях, а віхрстая галава апускалася нізка-нізка. Хаця што ён такое зрабіў? Выпацкаў штаны ў каламазь — і ўся бяда. Хто мог ведаць, што кола ў каламазі? Яно так здорава качалася. Яны з

Гошам усю ваколіцу аблёталі, а цяпер вось маўчы, слухай.

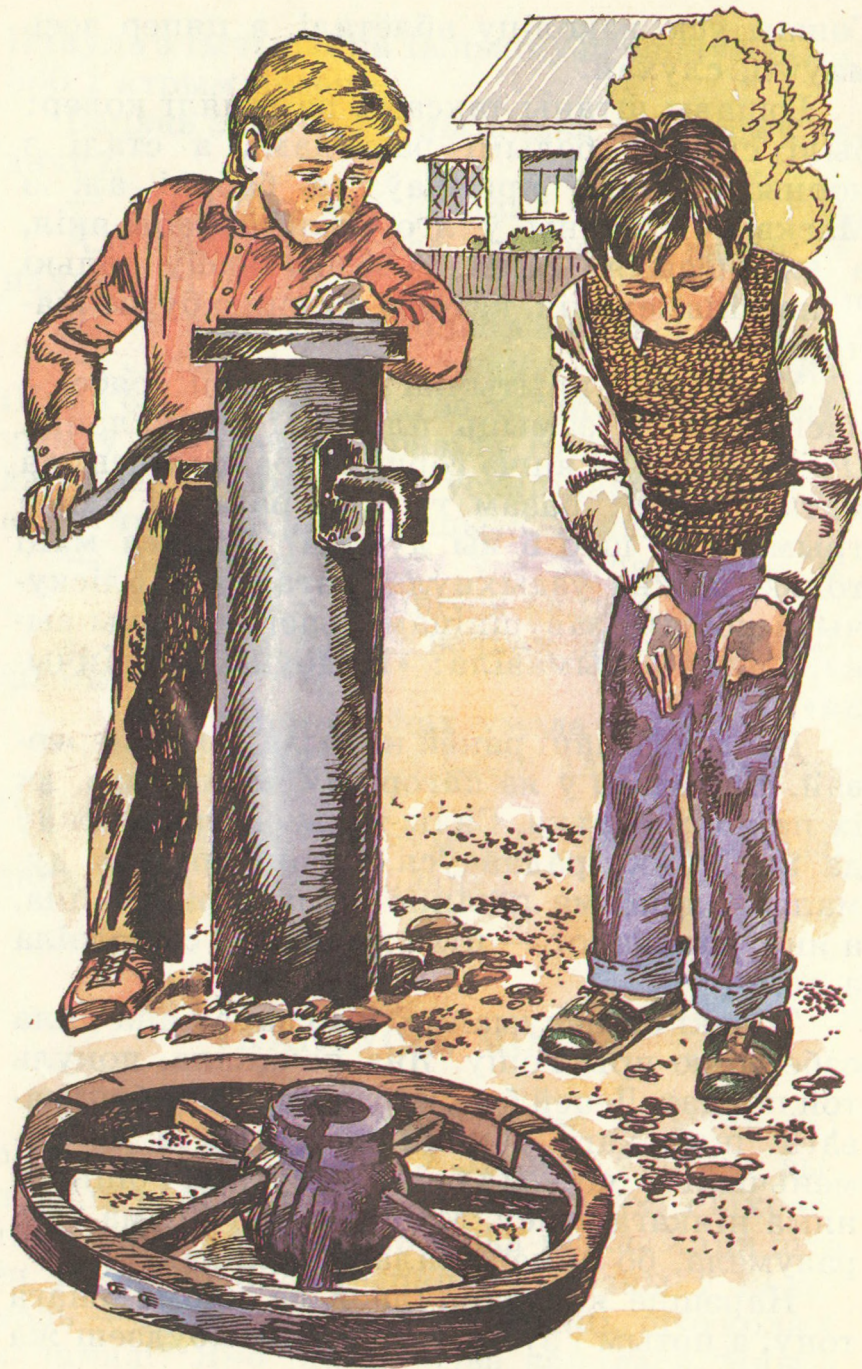
Гошавы штаны таксама памянjalі колер: былі сінія з белымі разводамі, а сталі з чорнымі. Гоша прыехаў да бабулі аж з Масквы, і штаны ў яго былі не абы-якія, а джынсавыя. Такія ў вёсцы насіў толькі Лёня-кінамеханік, каторы восенню будзе жаніцца.

Хлапчукі крытычна агледзелі сябе і паспрабавалі замыць пляміны ля калонкі. Дзе там! Стала яшчэ горш. Вырашылі ісці да матак удвух: разам гулялі, разам і адказ трымаць. І што б вы думалі? Гошава маці толькі цяжка ўздыхнула, пагайдала бліскучымі доўгімі завушніцамі, разглядаючы сына, і пявуча вымавіла: «Цудоўна! Малайчына». І ўсё!

Дзімкава маці раней не была такой нервовай. Характар у яе пагоршаў пасля таго, як іх пакінуў бацька. Сяды-тады ён прыязджаў да іх, Дзімка радаваўся, і маці, як яму думалася, таксама павінна была б радавацца, а яна, наадварот,— ціха плакала і сыходзіла з дому.

Толькі не падумайце, што зараз яна дала сабе волю пры Гошу. Яна пачакала, покуль той пойдзе. Лепей бы ўжо пабіла. Але бацькавага шырокага рэменя не стала, а яе раменьчыкі — чорны і белы — вузкія, і біць імі няма ніякага сэнсу. Мусіць, маці і сама гэта разумела, бо абмежавалася лаянкай.

Нарэшце яна вярнулася да нармальнага тону, а потым і зусім змоўкла. Не будзеш жа

ўвесь час паўтараць адно і тое ж. Любімае маміна слова — караўка. Каравы — значыць брудны, гразны. Само па сабе слова нязлоснае, нават жартаўлівае, затое «паганая караўка» гучыць крыўдна і трапляе ў цэль. І няхай. Яна пазней будзе зазіраць у вочы і прабачэння прасіць: «Ты не злуешся, сыноч?» Ён перацерпіць, вядома, але памяць у яго добрая.

Калі крыўдна, у грудзях пачынае шчымець недзе вось тут, пасярэдзіне. І што там, цікава, размешчана, што ўмее то ныць, то балець, то соладка заміраць ад хвалявання.

— Мама, што ў мяне тут?

Дзімка паказаў на грудзі, маці зірнула недаўменна. Зло яшчэ, мабыць, не перапрадзіла ў ёй. Потым спахмурнела, затрывожылася:

— Можа, сэрца баліць?

— Ды не, сэрца злева. Я чую, як яно стукае. А што можа балець вось тут? — зноў паказаў на грудзіну.

— Тут, сыноч, душа, — сказала маці і чамусьці заплакала. Напэўна, у яе самой у гэты момант забалела тое, што называюць душой.

Дзімка адварнуўся і пільна разглядаў шнуркі на кедах. Некалі яны былі белымі, а зараз пачарнелі і абтрапаліся. Што значыць хлопец! Ніколі не прылашчыцца, не пашкадуе маці. Вожык вожыкам! Была б гэта дзяўчынка...

— Кладзіся спаць, — буркнула маці, а сама абцерла даланей шчаку і ўзялася паліваць кветкі. Гэта яе любімы занятак. Па-

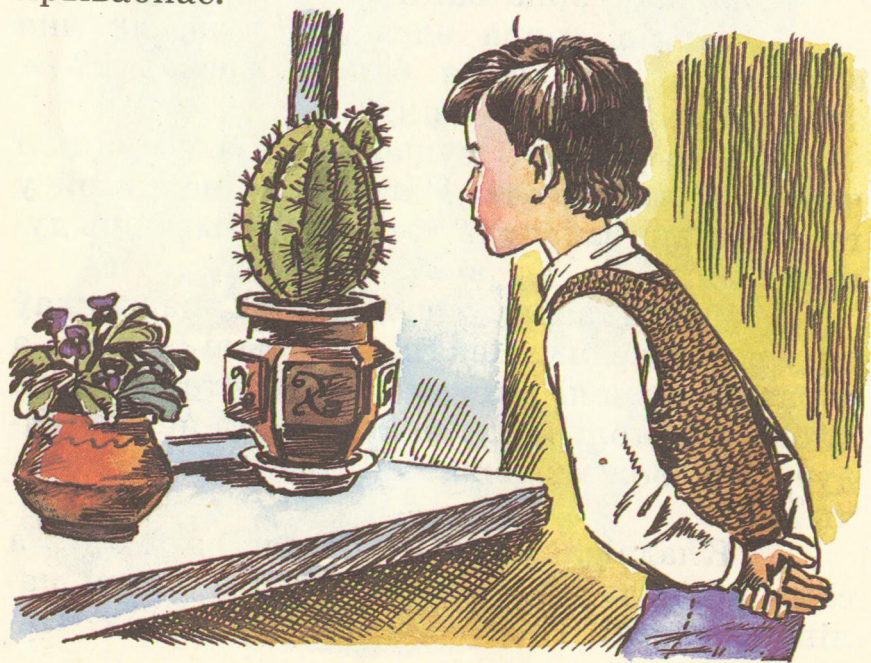
ліваючы, яна размаўляла з вазонамі і прыкметна лагаднела.

— Ты калі зацвіцеш? — звяртаецца да кактуса. — Дакуль я буду любавацца на твае калючкі?

Што тут скажаш? Кактус, каб мог, таксама галаву апусціў бы. Дзімку восем год, а кактусу пяць, і ніхто яшчэ не бачыў ягоных кветак.

Цікава, якія яны?

Дзімка ўслед за маці таксама стаў прыглядацца да калючай кактусавай макаўкі. Дзіўны нейкі вазон! Круглы, мясісты, іголки растуць купкамі — яны ў яго замест лісця. І хоць на падаконніках палымнелі герані, круглы год цвілі блакітныя фіялкі, у голым непрыветным кактусе ўсё ж было штосьці прывабнае.

Дзімка нават паліваць яго браўся. Праўда, не часта. Маці папярэдзіла, што лішку вады кактус не любіць. І аднойчы на адной з ігольчатых купак з'явілася пушыстая, шэрая, як мышка, шышачка. Дзімкава рука паднялася ўжо, каб сарваць яе, але штосьці спыніла хлопчыка. Трэба паглядзець, што будзе з гэтай шышачкай далей.

Бацька зноў прыязджаў і не толькі з Дзімкам размаўляў, але і з маці. Быў ён хмуры, прыгнечаны, а маці, наадварот, павесялела і гаварыла з ім цвёрда, упэўнена. З нечым яна не пагаджалася, зразумеў сын па голасе. З таго, што гаварылася на кухні, ён добра пачуў толькі адну фразу: «Ты сам сабе гаспадар».

Сябар Гоша паехаў у сваю далёкую Маскву. Гошава маці прыкметна загарэла і стала яшчэ прыгажэйшай. Гледзячы на яе, Дзімка нязменна ўспамінаў матчыны гумовыя боты, у якіх яна зімой і летам хадзіла на ферму. Ёй бы такую сукенку, ды завушніцы, ды басаножкі...

Маці, нібы пачуўшы сынавы думкі, аднойчы прывезла з раёна новы стракаты касцюм, і не наш, а польскі. Доўга круцілася перад трумо і нават напывала, чаго даўно ўжо не здаралася.

За гэты час кактус паспеў выкінуць доўгую дудку — якраз на месцы шэрай шышачкі. Зацвіў ён раптам, за ноч. Бутон шырока раскрыўся і паказаў светла-ружовае, пясчотнае сваё нутро з тычынкамі. Маці ахнула і

пачала будзіць сына (яна толькі прыйшла з ранішняга даення):

— Уставай! Кактус зацвіў!

Кветка ззяла над кактусам, як карона, і сам ён, здавалася, пераможна, зверху пазіраў на гаспадыню і яе заспанага, даўно не стрыжанага сына. Маўляў, не дарэмна вы мяне даглядалі, палівалі столькі гадоў! У параўнанні з ім пабляклі ганарыстыя герані, а фіялак і зусім стала не відно.

Прыгарнуўшы заспанага сына, маці пагладзіла яго па галаве і шчасліва засмялася.

— Кактусік мой... — І дадала ні з таго ні з сяго: — А да нас бацька вернецца...

ДЗЕ ТЫ, БОЦЯ?

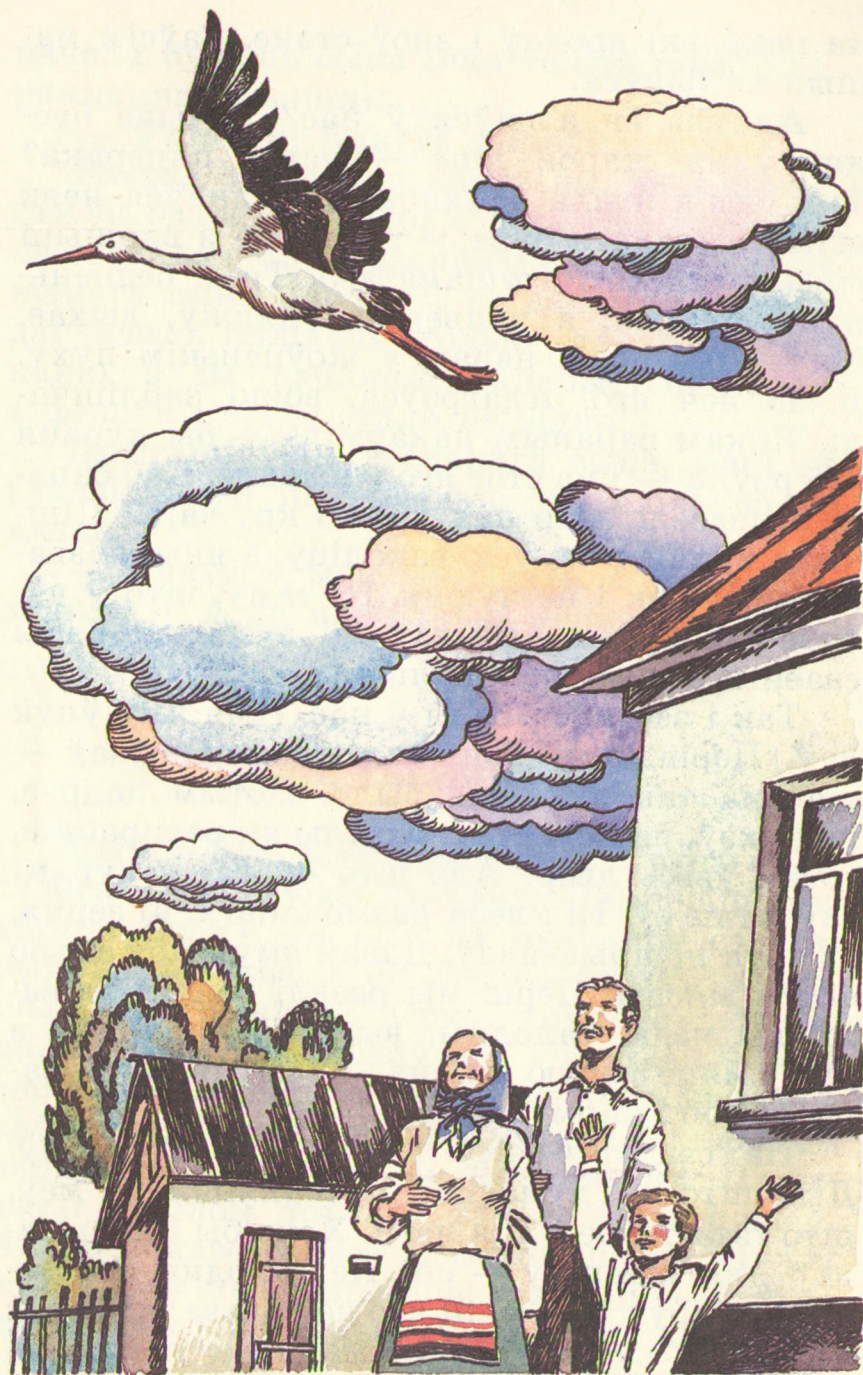
Жыў у нас летась бацянок. Ручны быў, свойскі — аж людзі дзівіліся. Паклічаш яго: «Боця, Боця», ён ідзе да рукі. Мы са старым на сенакос, а ён ляціць следам за нашым матацыклам. Юрка, унук наш, бывала, на балота заводзіў яго і пакідаў — каб, значыцца, з іншымі бацямі дружбу завёў, каб да волі прывучаўся. Дзе там! Не паспеем вярнуцца, а ён ужо на панадворку. Падыдзе і крылом тоўхае: так ён есці прасіў. Альбо пойдзе і стане пасярод шашы. Чужы чалавек машыну спыніць, глядзіць — што за дзіва такое? Растапырыўшы рукі, давай падступацца да нашага Боці. А той адляціць

на некалькі крокаў і зноў стане. Саўсім машын не баяўся.

Адкуль ён з'явіўся ў нас? Бачыце буслянку на старой ліпе — пустая цяперака? Там сям'я жыла бацяновая. Падняўся неяк вецер, усчалася бура — і скінула з вяршыні гняздо разам з птушанятамі. Трое, бедненькіх, загінула, а чацвёрты, гляджу, дыхае. Малы, без пер'я нават, у жоўценькім пуху. Я на печ яго. Адагрэўся, вочкі заблішчалі. Яйкам вараным пакарміла — бы кураня ўсё роўна — і на стог яго ў рэшаце. Каб бацькі агледзелі, што над хатаю кружаць. Пішчыць бацянок на ўсю ваколіцу, а яны не зважаюць — як і не чуюць. Ці таму, што ў чалавечых руках пабываў, ці зусім ад бяды сваёй з розуму зрушыліся.

Так і застаўся Боця ў нас. (Імя яму ўнук даў.) Першыя дні Боця на коленцах поўзаў — смешна так глядзець было. Потым падрос, падужэў, на ногі стаў. Крылы як распрастае, то на ўвесь двор. Але што блага: з курамі саўсім не еў. Ні хлеба размочанага, ні зерня, ні круп не прызнаваў. Давай яму рыбу альбо фарш мясны. Перш мы рэзалі рыбу і варылі, ды неяк, галодны, выхапіў ён прама з рук у мяне сырую рыбіну — і коўць. З той пары сырой і карміўся.

На сенакосе яму Юрка жаб прыносіў. Дык што вы думаеце? Ён паняцця не меў, што гэта такое і для чаго. Хоць бы пакаштаваў для інтарэсу — не! Не галодны быў — адно, а другое — маці яго не гадала. Усё ж малое на свеце ў сваіх мацярок навучаец-

ца — як жыць, як карміцца, як ад ворагаў бараніцца.

Лятаць, праўда, сам пачаў. Ведама ж, птушка. На тое і крылы дадзены. Як першы раз узняўся над зямлёю ды аж тры кругі зрабіў над хатаю, во было ў нас радасці! Прывыклі да яго за лета, але ж і клопату хапала. Халадзільнік увесь час забіты быў марожанай рыбай. Свайго ўжо і не клалі — не месцілася. Кожны тыдзень старога ў раён адпраўляла, бо ў нашым магазіне рыба рэдка калі бывае. Неяк залавала я: не памрэш, думаю, паясі з курамі, дзе дзенешся. Ажно бачу: аслабела за дзень птушка, на дол голаў паклала. Не вытрымала маё сэрца. Накарміла зноў рыбаю і ўжо больш выходваць не бралася. Хіба прыроду пераломіш?

Восень блізка, а Боця ўсё пры нас, усё кармі яго ды кармі. Зіма прыйдзе — не на печы ж яго трымаць... Суседзі бацяна не залюбілі. Ганялі, ён ім дах пэцкаў. Пра наш двор я ўжо не гавару... Я і ў сельсавет пісала, і ў раён (там, чула я, лебедзяў зімой даглядалі): забярыце, дайце рады. Не было мне адказу.

А Боця ўсё тоўхае крылом, усё есці просіць. І так я аднойчы раззлавалася, што ўзяла дубчык і давай махаць у яго перад дзюбай:

— Дармаед ты, вось хто ты. Усе буслы ў вырай падаліся, адзін ты тут пасешся. Я на цябе ўжо 200 рублёў патраціла. Акыш адсюль!

За мной і Юзік, стары мой, таксама па-

гразіў: ляці, маўляў, адсюль, ты нам не патрэбен. І да чаго ж разумная птушка! Палацеў ён ад нас. Праз тыдзень ці два апусціўся быў на суседскі дах. Колькі яго ні клікала — хадзі сюды, Боця, хадзі! — не зварухнуўся. Глядзіць толькі на мяне зверху — як дакараў усё роўна. Пераначаваў на тым даху, і больш мы яго не бачылі.

Сёлета прылятаў нейкі бацян (а буслянку мы новую зрабілі). Пасядзеў крыху, а гнязда ладзіць не стаў. Ці чужы гэта быў, ці наш гадаванец — як пазнаеш? Меціны ў яго ніякай не было. Калі ўсё ж Боця — няўжо б не застаўся, няўжо б не пазнаў родны кутчак?..

Сваруся на сябе, бывае: пацягнула мяне, дурніцу, за язык! Пенсіі сваёй невялікай шкада стала. Забылася я, што бацян — птушка гордая. І хоць бяскрыўдны быў наш Боця, а забрэша на яго сабака — мігам таго ў будку загоніць. І дзюбай, дзюбай яму — каб зло сваё пры сабе трымаў. Мы і самі такія. Добрыя, пакуль добра, а не...

Гляджу праз акно на пустую буслянку і думаю: «Дзе ты, Боця? Ці выжыў, ці прыбіўся да якой чарады?»

ЧАМУ КОТ ВАДЫ БАІЦА

Казка

Было гэта вельмі даўно — тады, калі птушкі, рыбы ды звяры яшчэ не так моцна адрозніваліся адзін ад аднаго. Птушкі не

ляталі ў паднябессі, а толькі сядзелі на галінах, шчабяталі, песні свае развучвалі. Рыбы не ў глыбіні плавалі, а на паверхні. А звяры... Ды я не пра ўсіх звяроў вам раскажу, а пра ката. Гэта цяпер ён каля ног трэцца, падлашчваецца, а тады быў дзікім і ўсё выгадваў, дзе б яму лацвей, цікавей было жыць. То ён пакачаецца дзе-небудзь пры беражку, намочыцца, а потым, чысценькі, распушыць шэрстку, мурлыкае. То на дрэва залезе, пасядзіць там, кіпці аб шурпатую кару паточыць, птушак слабакрылых папужае. Не са злосці — так, для прыліку. Спытаеце, ці лавіў ён мышэй? Не, не лавіў, бо мышы з'явіліся крыху пазней — калі чалавек навучыўся сеяць жыта.

А пакуль перабіваўся коця-вуркоця невядомай нам жыўнасцю і — калі праўду скажаць — не знаходзіў сабе ніякага вартага занятку. Блукаў, купаўся, птушкам надакучаў ды яшчэ ад няма чаго рабіць лавіў вялікіх, як матылі, мух. Якую з'есць, а якую і так кіне — калі сыты.

Ды вось аднойчы здарылася з катом дужа непрыемная гісторыя. Захацелася яму не проста папалёскацца, а нырнуць у ваду з высокага рачнога берага. А тут і рыбіна знайшлася — падбухторшчыца.

— Скачы, — кажа, — не бойся. Удваіх нам весялей будзе.

Прыгледзеўся кот: вада глыбокая, чыстая, усе каменьчыкі відаць на дне... Тады ж ні заводаў, ні фермаў яшчэ не будавалі, мазутам, сцёкамі рэк не забруджвалі... А таго

і не бачыць наш герой, што з-пад каменя клюшня тырчыць — рак завёўся ды жыве сабе прыпяваючы. Пад карчом начуе, на дне харчуетца, у пагодны дзень на камені сядзіць, думы думае свае рачыныя.

Юркая рыбіна тым часам усё ўгаворвае ката:

— Ты ж так добра плаваеш, ты сапраўдны вадалаз. Нырні!

— Чаму ж ты сама не ныраеш? — азваўся кот. Але раптам прысеў, зажмурыўся, вушы шчыльна прыціснуў і — скочыў... Так боўтнуўся, што ад пярэпалаху птушка зляцела з галіны, а за ёй другая, трэцяя... Раскрычаліся, расчырыкаліся, лятаюць і глядзяць, што далей будзе. А ката ўсё няма і няма — не паказваецца. Утопіцца, чаго добрага, падумала рыбіна і мусіла даць нырца — трэба ратаваць вуркоцю. Як інакш? Сумленне замучае, калі праз яе жывая істота жыцця пазбавіцца.

Але што з катом? — спытаеце вы. Здагадацца няцяжка: яго ў вадзе рак схапіў за хвост. Рачок малады быў, цікаўны. Думае: што за стварэнне такое дзіўнае? Замест клюшняў — лапы, замест панцыра — шэрстка, і толькі вусы амаль як у мяне...

Трымаў бы ён незадачлівага вадалаза невядома колькі, калі б рыбіна ў час не падаспела, не выручыла. Выскачыў кот з ракі, страсянуўся — аж пырскі ў бакі паляцелі — і даў дзёру. Імчаўся, пакуль мог, а потым доўга адпачываў, абсыхаючы на сонцы. А як заснуў, то снілася яму вялікая чорная клюш-

ня. Яна набліжалася, закрывала сабой сонца, і кот уздрыгваў праз сон ды пацёпваў вусам...

З таго часу птушкі неба асвоілі, крылы ў іх падужэлі, размах набылі. У рыб жабры з'явіліся — глыбака плаваюць, а кот не залюбіў вады.

Паспрабуйце пасадзіць яго ў балею ды намыліць — закрычыць немым голасам, вочы вытаращчыць, нават абадраць можа — так адчайна супраціўляецца. Страшная рачыная клюшня яму добра, напэўна, помніцца...

ЯК КОТ З САБАКАМ ПАСВАРЫЛІСЯ

Казка

Вы думаеце, кот з сабакам заўжды варагавалі? Ды не. Быў час, калі яны паміж сабой былі ў прыязных, можна сказаць, адносінах. Разам чалавечае жытло вартавалі, разам за мышамі ганяліся. І косці таксама разам грызлі-абіралі: сабака — маслы, а кот тое, што драбнейшае і чым зубы не паломіш.

Аднойчы пагодным летнім дзяньком селі прыяцелі пры гаспадарскай хаціне і пачалі думаць-гадаць, якой бы карыснай справай заняцца. Рашылі пайсці на паляванне. Кот і кажа:

— Я буду цецерукоў успуджваць, а ты даганяць.

— Ну іх, птушак, — запырэчыў сабака. — Налётаешся толькі — аж язык цераз плячо, а

наедку — цьфу, пух ды пер'е. Хадзем лепей на мядзведзя.

— Не, мядзведзя мы не адужаем, — засумняваўся кот.

— Тады на барсука. У мяне якраз ёсца нара на прыкмеце.

— І што мы з ім будзем рабіць, як зловім? — пытаецца кот.

— Як што? Гаспадару прынясём. Гаспадар дзякуй скажа, а можа, і будку нам пабудуе. Даўно абяцаў.

Мець уласны дом, які людзі чамусьці завуць будкай, было даўняй сабачай марай. Надакучыла мокнуць пад дажджом ды пад лапухамі ад сонца хавацца. Што сабака ні

рабіў — кароў пасвіў ці драмаў пад плотам, у абаранак скруціўшыся, — адно было наўме: зацішная, зручная будыніна.

Згадка пра ўласны дом акрыліла сабаку, і падаліся сябры ў лес. Лясы тады былі не раўня цяперашнім — густыя, непразныя, поўныя звяроў ды птушак і, вядома, небяспечныя. Гэта цяпер у лесе адны камары, як па грыбы пойдзеш ці ў ягады...

Па дарозе дамовіліся, як трэба дзейнічаць. План выпрацавалі.

— Я, — кажа сабака, — ззаду нападу, а ты морду яму драпай паласатую.

Доўга ля нары пільнавалі, пакуль барсук нарэшце страціў асцярожнасць і высунуўся. Тут сабака ўчапіўся яму ў загрывак, а кот злаўчыўся — і шась кіпцямі па носе. Адужалі, адным словам. Вось толькі данесці сілы не хапіла.

Прывёў сабака гаспадара на тое месца, у вочы яму зазірае, хвостом аддана круцьверць, круцьверць... Маўляў, бяры, карыстайся, усё для тваёй выгоды... І кот тутак. Хвост расфуфырыў, ганарыцца, важнічае. Дзіва што! У гэтай немалой здабычы і яго, каціная, доля ёсца.

Усё зразумеў гаспадар. Без слоў. Аднаго па шыі патрапаў, другога па спіцы пагладзіў, узваліў барсука на плечы ды дамоў. А назаўтра ўзяўся будаваць у двары маленькую хатку. Так адштукаваў, аж самому спадабалася.

— Ну, — кажа, — заходзьце, сябры-таварышы. Жывіце дружна, не сварыцеся.

Зайшлі кот з сабакам, агледзеліся — любата! Ні дождж, ні холад цяпер не страшныя, а пад бокам залацістая саломка, каб, значыць, мулка не было. Палеглі яны, разваліўшыся па звычцы, — цеснавата... Узяўся кот мыцца, вылізвацца языком — зусім цесна стала, не павярнуцца. Мала таго: па нахах, замест таго каб спаць, вусаты сноўдае туды-сюды, сабаку спаць замінае. Той хоць і цярплівы, ды пачаў характар паказваць, зубы выскаляць...

Але ж неяк жылі, мірыліся да пары да часу. Канчаткова пасварыла іх мыш. Яна, можна сказаць, стала апошняй кропляй у сабачым цярпенні. Прыцягнуў яе кот у будку і давай гуляць: то пусціць яе, то зноў схопіць кіпцюрамі, тая пішчыць жаласна, кідаецца... Абрыдла сабаку гэтая гульня. Па ягонаі, сабачай, логіцы ці еш, ці выпускай, а мучыць навошта? Схапіў ён ката за шкірку ды і выкінуў з будкі вон — разам з мышшу. І брахнуў гучна ўслед, каб паказаць, што не жартуе.

Што тут рабіць вусатаму? З'есці мыш ды вярнуцца ў будку як ні ў чым не бывала — кашэчы гонар не дазваляе. Дужа шмат яго, гонару, у ката, у чым усе вы маглі пераканацца. Акрамя таго, і мыш збегла — законная, можна сказаць, здабыча.

Выгнуў кот спіну, распушыў ваяўніча хвост ды як сыкне на крыўдзіцеля! Які тут пачаўся шум-гам — ажно гаспадыня пачула ды з мятлою з хаты выбегла.

— Акыш, паганя! — закрычала яна.

Бач, усхадзіліся, гвалт паднялі на ўвесь двор, дзяцей пужаюць!

Ды мятлою, мятлою аднаму ды другому! Сабаку добра, ён у будцы спрат мае, дастань яго паспрабуй. А кату такі папала мятлой, у чым ён зноў жа віну бачыць сабачую.

З таго дня кот у будку — ні нагой. Зацяўся, крыўду затаіў на векі вечныя. І дзецям сваім наказаў да будкі блізка не падыходзіць і са шчанюкамі дружбу не вадзіць. Некаторыя, праўда, з кацінага роду і сёння з сабакам у адной будцы спяць, з адной місці кормяцца, але гэта рэдкая з'ява. Большасць цвёрда трымаецца наказу і пры ўсялякім зручным выпадку выгінае спінку дугой.

«Ваша справа, — думае сабака. — Як хочаце, так і жывіце, мне і аднаму няблага».

Але бывае, не вытрымае: падб'яжыць, міралюбна пазірае, хвастом прыветна круціць. Нібыта гаворыць на сваёй сабачай мове: — Давай памірымся.

ЗМЕСТ

МЫШКА — 3
НЯСКОНЧАНАЯ КАЗКА — 6
АСТРА ДЛЯ КОЦІКА — 11
«РАСКАЖЫ ШТО-НЕБУДЗЬ ЦІКАВАЕ...» — 16
ВУМНІЧКА-РАЗУМНІЧКА — 23
«КАКТУСІК МОЙ...» — 26
ДЗЕ ТЫ, БОЦЯ? — 32
ЧАМУ КОТ ВАДЫ БАЦЦА. <i>Казка</i> — 36
ЯК КОТ З САБАКАМ ПАСВАРЫЛІСЯ. <i>Казка</i> — 41

Літаратурна-художественное издание

КОРЖЕНЕВСКАЯ Галина Анатольевна

ГДЕ ТЫ, БОТЯ?

Рассказы, сказки

Для детей дошкольного возраста

Минск, издательство «Юнацтва»

На белорусском языке

Літаратурна-мастацкае выданне

КАРЖАНЕЎСКАЯ Галіна Анатольеўна

ДЗЕ ТЫ, БОЦЯ?

Апавяданні, казкі

Рэдактар Н. І. Мірончык

Мастацкі рэдактар Ю. Ц. Цярэшчанка

Тэхнічны рэдактар А. В. Русецкая

Здадзена ў набор 16.12.91. Падпісана да друку 06.11.92. Фармат 60×90¹/₁₆. Папера афс. № 1.
Гарнітура Школьная. Афсетны друк. Ум. друк. арк. 8,0. Ум. фарб.-адб. 12,5. Ул.-выд. арк. 1,95.
Тыраж 12 000 экз. Зак. 250.

Выдавецтва «Юнацтва» Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь. 220600, Мінск, Машэ-
рава, 11.

Ліцэнзія ЛВ № 7

Мінская фабрыка каляровага друку. 220115, Мінск, Каржанеўскага, 20. Дыяпазітывы тэксту
падрыхтаваны Мінскім ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга паліграфкампінатам МВПА
імя Я. Коласа. 220005, Мінск, Чырвоная, 23.

A stylized illustration of a bright yellow sun with orange and red flames, surrounded by blue and white clouds. The sun is a large, solid yellow circle. Radiating from its center are numerous flame-like shapes in shades of orange and red. Interspersed among the flames are several cloud-like shapes in shades of blue and white. The entire illustration is set against a plain, light-colored background.

«ЮНАЦТВА»